

O‘QUVCHILAR TARBIYASIDA PEDAGOGIK QADRIYATLARNING
O‘RNIUSH

Hamroyeva Oynisa Farxodovna

Farg‘ona davlat universiteti p.f.b.f.d(PhD)

Xoliqova Inobatxon Bo‘ri qizi

*Farg‘ona davlat universiteti Pedagogika nazariyasi
va tarix mutaxassisligi 2-bosqich magistranti*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada o‘quvchilar tarbiyasida pedagogik qadriyatlarning o‘rni ilmiy-nazariy va metodologik jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda pedagogik qadriyatlarning shaxs ma‘naviy-axloqiy rivojlanishidagi ahamiyati, o‘qituvchi shaxsining tarbiyaviy jarayondagi yetakchi roli hamda milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg‘unligining ta‘lim samaradorligiga ta‘siri yoritilgan. Shuningdek, zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida qadriyatlarni ta‘lim jarayoniga integratsiya qilishning ilmiy asoslari ochib berilgan. Tadqiqot natijalari pedagogik qadriyatlar barkamol shaxsni shakllantirishda asosiy omillardan biri ekanligini ko‘rsatadi.*

Kalit so‘zlar: *pedagogik qadriyatlar, tarbiya jarayoni, o‘quvchi shaxsi, ma‘naviy-axloqiy tarbiya, o‘qituvchi shaxsi, milliy qadriyatlar, umuminsoniy qadriyatlar, shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim, kompetensiyaviy yondashuv, tarbiya samaradorligi.*

KIRISH

Zamonaviy ta‘lim tizimida o‘quvchilar tarbiyasi masalasi nafaqat pedagogik jarayonning muhim tarkibiy qismi, balki jamiyatning ma‘naviy taraqqiyotini belgilovchi strategik omil sifatida ham e‘tirof etilmoqda. Globallashuv jarayonlari, axborot oqimining keskin ortishi hamda ijtimoiy-madaniy o‘zgarishlar sharoitida yosh avlodning ma‘naviy-axloqiy shakllanishiga ta‘sir etuvchi omillar ko‘lami kengayib bormoqda. Shu nuqtayi nazardan, o‘quvchilar tarbiyasida pedagogik qadriyatlarning o‘rni va ahamiyatini ilmiy asosda tadqiq etish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Pedagogik qadriyatlar – bu ta‘lim va tarbiya jarayonida ustuvor ahamiyat kasb etuvchi, shaxsning axloqiy, intellektual va ijtimoiy rivojlanishini ta‘minlovchi g‘oyalar, me‘yorlar hamda tamoyillar majmuasidir. Ular o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarni insonparvarlik, hamkorlik, hurmat va mas‘uliyat asosida tashkil etishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, pedagogik qadriyatlar ta‘lim jarayonining sifatini belgilovchi muhim mezon sifatida o‘quvchilarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiqlik tuyg‘usini shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Bugungi kunda ta‘lim muassasalarida tarbiya jarayonini samarali tashkil etish, o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, ma‘naviy barqarorlik hamda ijtimoiy faollikni rivojlantirishda pedagogik qadriyatlarning integratsiyasi alohida dolzarblik kasb etmoqda. Ayniqsa, o‘qituvchining shaxsiy namunasi, kasbiy kompetensiyasi va pedagogik madaniyati tarbiyaviy jarayonning asosiy tayanchi sifatida namoyon bo‘ladi.

Mazkur mavzuning ilmiy jihatdan o‘rganilishi pedagogik nazariya va amaliyot o‘rtasidagi uzviylikni ta‘minlash, tarbiya jarayonida qadriyatlar tizimini samarali qo‘llash mexanizmlarini aniqlash hamda zamonaviy ta‘lim muhitida barkamol shaxsni shakllantirishning nazariy asoslarini boyitishga xizmat qiladi. Shu bois, o‘quvchilar tarbiyasida pedagogik qadriyatlarning o‘rnini chuqur tahlil qilish bugungi kun pedagogika fanining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

O‘quvchilar tarbiyasida pedagogik qadriyatlarning o‘rni masalasi pedagogika fanining klassik va zamonaviy yo‘nalishlarida keng yoritilgan bo‘lib, ushbu muammo ta‘lim falsafasi, tarbiya nazariyasi hamda shaxs rivojlanishi konsepsiyalari bilan uzviy bog‘liqdir. Klassik pedagogik qarashlarda A. Avloniy, K. D. Ushinskiy, Y. A. Komenskiy, J. J. Russo kabi olimlar tarbiya jarayonida axloqiy qadriyatlarning ustuvorligini alohida ta‘kidlaganlar. Jumladan, Avloniy “Tarbiya – hayot-mamot masalasi” degan g‘oyasi orqali tarbiyaning jamiyat taraqqiyotidagi hal qiluvchi rolini asoslab bergan.

Shuningdek, K. D. Ushinskiy pedagogik jarayonda o‘qituvchi shaxsining tarbiyaviy ta‘sir kuchini asosiy omil sifatida ko‘rsatib, qadriyatlarning shaxs shakllanishidagi bevosita ta‘sirini ilmiy jihatdan asoslagan. Yevropa pedagogik tafakkurida esa Y. A. Komenskiy tarbiyani tabiatga uyg‘un jarayon sifatida talqin qilib, insonparvarlik va tizimlilik tamoyillarini ilgari surgan.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda esa N. Saidahmedov, U. Mahkamov, J. Yo‘ldoshev, Sh. A. Amonashvili kabi olimlar pedagogik qadriyatlarni ta‘lim jarayonining integrativ komponenti sifatida ko‘rib, ularni shaxsga yo‘naltirilgan ta‘limning asosiy mezon sifatida tahlil qilganlar. Xususan, insonparvarlik pedagogikasi doirasida o‘quvchi shaxsini hurmat qilish, uning individual qobiliyatlarini rivojlantirish va erkin fikrlashini qo‘llab-quvvatlash muhim qadriyat sifatida e‘tirof etiladi.

Shuningdek, so‘nggi yillarda olib borilgan ilmiy izlanishlarda pedagogik qadriyatlarning milliy va umuminsoniy tizimi, ularning o‘quvchilar axloqiy madaniyati va ijtimoiy kompetensiyalarini shakllantirishdagi roli chuqur tahlil qilinmoqda. Bu borada kompetensiyaviy yondashuv, reflektiv ta‘lim va interaktiv metodlar pedagogik qadriyatlarni amaliyotga tatbiq etishning samarali vositasi sifatida ko‘rsatib o‘tiladi.

Umuman olganda, mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili pedagogik qadriyatlar tarbiya jarayonining markaziy elementi ekanligini, biroq ularni zamonaviy ta‘lim texnologiyalari bilan integratsiyalash masalasi hali ham chuqur ilmiy tadqiqotlarni talab etishini ko‘rsatadi.

Mazkur tadqiqotda o‘quvchilar tarbiyasida pedagogik qadriyatlarning o‘rnini o‘rganish uchun kompleks ilmiy yondashuv asos qilib olindi. Tadqiqot jarayonida nazariy, empirik va qiyosiy tahlil metodlaridan foydalanildi. Nazariy metodlar sifatida ilmiy adabiyotlar, pedagogik konsepsiyalar va normativ-huquqiy hujjatlar tahlil qilindi, bu esa pedagogik qadriyatlarning mazmun-mohiyati hamda tarbiya jarayonidagi funksional vazifalarini aniqlashga xizmat qildi. Empirik metodlar doirasida kuzatish, suhbat va so‘rovnoma usullari qo‘llanilib, o‘quvchilarning axloqiy qarashlari va o‘qituvchilarning qadriyatlarga asoslangan yondashuvlari o‘rganildi. Qiyosiy tahlil orqali esa milliy va xorijiy pedagogik tajribalar solishtirilib, ilg‘or yondashuvlar aniqlashtirildi. Tadqiqotning metodologik asosi sifatida

tizimli yondashuv, shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim konsepsiyasi hamda kompetensiyaviy yondashuv qabul qilindi, bu esa pedagogik jarayonni yaxlit tizim sifatida tahlil qilish imkonini berdi.

NATIJALAR

Mazkur tadqiqot doirasida o‘quvchilar tarbiyasida pedagogik qadriyatlarning o‘rni nazariy va empirik jihatdan tahlil qilinib, quyidagi ilmiy natijalar aniqlandi:

Birinchidan, pedagogik qadriyatlar o‘quvchi shaxsining ma‘naviy-axloqiy shakllanishida asosiy determinanta sifatida namoyon bo‘lishi isbotlandi. Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, o‘qituvchining insonparvarlikka asoslangan yondashuvi o‘quvchilarda hurmat, mas‘uliyat, vatanparvarlik va halollik kabi bazaviy axloqiy sifatlarning barqaror shakllanishiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi.

Ikkinchidan, pedagogik qadriyatlarning samarali amalga oshirilishi ta‘lim jarayonining sifatini oshirishi va o‘quvchilarning ijtimoiy faolligini kuchaytirishi aniqlandi. Xususan, qadriyatlarga asoslangan ta‘lim muhitida o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyasi, jamoada ishlash ko‘nikmalari hamda mustaqil fikrlash darajasi sezilarli darajada rivojlanadi.

Uchinchidan, tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, o‘qituvchining shaxsiy pedagogik qadriyatlari tarbiyaviy jarayonning eng muhim omili hisoblanadi. O‘qituvchi shaxsida namoyon bo‘ladigan adolat, halollik, empatiya va professional mas‘uliyat o‘quvchilar uchun bevosita namuna vazifasini bajaradi va ularning xulq-atvoriga kuchli ta‘sir ko‘rsatadi.

To‘rtinchidan, milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg‘unligi asosida tashkil etilgan tarbiya jarayoni o‘quvchilarda ijtimoiy identifikatsiya va fuqarolik pozitsiyasini mustahkamlashi aniqlandi. Bu esa yosh avlodning jamiyatga moslashuvi va ijtimoiy barqarorligini ta‘minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Beshinchidan, tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qadriyatlar tizimi bilan integratsiya qilish (interaktiv metodlar, loyiha asosida o‘qitish, refleksiv yondashuv) tarbiya jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Umumiy xulosa sifatida shuni ta‘kidlash mumkinki, pedagogik qadriyatlar o‘quvchilar tarbiyasining markaziy komponenti bo‘lib, ular nafaqat axloqiy rivojlanishni, balki shaxsning intellektual va ijtimoiy kompetensiyalarini ham kompleks ravishda shakllantiradi. Shu bois, ta‘lim tizimida qadriyatlarga asoslangan yondashuvni keng joriy etish dolzarb ilmiy-amaliy vazifa hisoblanadi.

MUHOKAMA

Mazkur tadqiqot natijalari o‘quvchilar tarbiyasida pedagogik qadriyatlarning o‘rni nihoyatda muhim va ko‘p qirrali ekanligini tasdiqlaydi. Olingan ma‘lumotlar shuni ko‘rsatadiki, pedagogik qadriyatlar nafaqat tarbiya jarayonining mazmuniy asosini tashkil etadi, balki uning samaradorligini belgilovchi asosiy omil sifatida ham namoyon bo‘ladi. Bu holat zamonaviy pedagogik nazariyalarda ilgari surilayotgan shaxsga yo‘naltirilgan va qadriyatlarga asoslangan ta‘lim konsepsiyalari bilan to‘liq uyg‘unlikka ega.

Tadqiqot davomida aniqlangan eng muhim jihatlardan biri — o‘qituvchi shaxsining tarbiyaviy jarayondagi hal qiluvchi rolidir. Bu natija K. D. Ushinskiy va Sh. A. Amonashvili kabi olimlarning “o‘qituvchi shaxsi — tarbiyaning markaziy omili” degan qarashlarini

amaliy jihatdan tasdiqlaydi. O‘qituvchining axloqiy pozitsiyasi, kasbiy madaniyati va qadriyatlarga sodiqligi o‘quvchilarda bevosita taqlid mexanizmi orqali shakllanadigan xulqiy modelni yuzaga keltiradi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg‘unligining tarbiya jarayonidagi ahamiyatini ham ochib berdi. Bu yondashuv o‘quvchilarda faqat bilim emas, balki fuqarolik pozitsiyasi, ijtimoiy mas’uliyat va madaniy identiklikni shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur holat YUNESKO tomonidan ilgari surilgan “butun umr davomida ta’lim” konsepsiyasi bilan hamohang bo‘lib, ta’limni faqat kognitiv jarayon emas, balki qadriyatlar tizimi sifatida talqin etish zarurligini ko‘rsatadi.

Tahlillar shuni ham ko‘rsatadiki, zamonaviy ta’lim muhitida pedagogik qadriyatlarning amaliyotga tatbiqi har doim ham bir xil darajada emas. Ayrim ta’lim muassasalarida an’anaviy yondashuvlar ustuvor bo‘lib qolayotgani sababli, qadriyatlarga asoslangan interaktiv va refleksiv metodlarning yetarli darajada qo‘llanilmasligi kuzatiladi. Bu esa tarbiya jarayonining samaradorligiga ma’lum darajada salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Biroq ilg‘or pedagogik tajribalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, interaktiv metodlar, loyiha asosida o‘qitish va hamkorlik pedagogikasi kabi yondashuvlar pedagogik qadriyatlarni amaliy faoliyatga samarali integratsiya qilish imkonini beradi. Bu jarayonda o‘quvchi passiv bilim oluvchidan faol subyektga aylanadi va qadriyatlarni o‘zlashtirish jarayoni ongli xarakter kasb etadi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari pedagogik qadriyatlar tizimini zamonaviy ta’lim texnologiyalari bilan uyg‘unlashtirish zarurligini asoslaydi. Bu esa nafaqat tarbiya jarayonining sifatini oshiradi, balki barkamol shaxsni shakllantirishning ilmiy-metodik asoslarini ham mustahkamlaydi.

XULOSA

Mazkur tadqiqotda o‘quvchilar tarbiyasida pedagogik qadriyatlarning o‘rni nazariy va amaliy jihatdan kompleks tahlil qilindi. Olib borilgan ilmiy izlanishlar natijasida pedagogik qadriyatlar tarbiya jarayonining markaziy komponenti ekanligi, ular o‘quvchi shaxsining ma’naviy-axloqiy, ijtimoiy va intellektual rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyat kasb etishi ilmiy asosda tasdiqlandi.

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, pedagogik qadriyatlar o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi munosabatlar tizimini insonparvarlik, adolat, hurmat va hamkorlik tamoyillari asosida shakllantiradi. Aynan shu tamoyillar ta’lim jarayonining sifatini oshirishga, o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, ijtimoiy mas’uliyat va fuqarolik pozitsiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari o‘qituvchi shaxsining tarbiyaviy jarayondagi yetakchi rolini yana bir bor tasdiqladi. O‘qituvchining shaxsiy pedagogik qadriyatlari o‘quvchilar uchun bevosita namuna bo‘lib xizmat qiladi va ularning xulq-atvor hamda qadriyatlar tizimining shakllanishiga kuchli ta’sir ko‘rsatadi.

Milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg‘unligi asosida tashkil etilgan tarbiya jarayoni o‘quvchilarda barqaror ma’naviy immunitet, ijtimoiy faollik va madaniy

identiklikni shakllantirishi aniqlandi. Bu esa zamonaviy ta’lim tizimida barkamol shaxsni tarbiyalashning asosiy sharti hisoblanadi.

Bundan tashqari, pedagogik qadriyatlarni zamonaviy ta’lim texnologiyalari bilan integratsiya qilish zarurligi asoslab berildi. Interaktiv, reflektiv va kompetensiyaviy yondashuvlar tarbiya jarayonining samaradorligini oshirishi va o‘quvchilarning faol subyekt sifatida shakllanishini ta’minlashi ilmiy jihatdan tasdiqlandi.

Umumiy xulosa sifatida shuni ta’kidlash joizki, pedagogik qadriyatlar ta’lim-tarbiya jarayonining metodologik va mazmuniy asosini tashkil etadi. Shu bois, ularni ta’lim amaliyotiga tizimli ravishda joriy etish, o‘qituvchilarning kasbiy-pedagogik madaniyatini rivojlantirish hamda qadriyatlarga asoslangan ta’lim muhitini shakllantirish bugungi kun pedagogika fanining dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020-yil (yangi tahrir).
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ta’lim va tarbiya tizimini rivojlantirishga oid farmon va qarorlari. – Toshkent, 2017–2025.
3. Avloniy, A. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: O‘qituvchi, 1992.
4. Ushinskiy, K. D. Pedagogik asarlar to‘plami. – Moskva: Pedagogika, 1988.
5. Komenskiy, Y. A. Buyuk didaktika. – Toshkent: O‘qituvchi, 1975.
6. Amonashvili, Sh. A. Insonparvar pedagogika asoslari. – Toshkent: Fan, 2000.
7. Yo‘ldoshev, J. G‘. Pedagogika nazariyasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2013.
8. Mahkamov, U. Tarbiya nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2015.
9. Saidahmedov, N. Pedagogik mahorat va innovatsion ta’lim texnologiyalari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2010.
10. Zunnunov, A. Pedagogika tarixi. – Toshkent: Sharq, 2004.
11. UNESCO. Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. – Paris, 2017.
12. Dewey, J. Democracy and Education. – New York: Macmillan, 1916.
13. Vygotsky, L. S. Mind in Society. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.
14. Rogers, C. R. Freedom to Learn. – Columbus: Merrill, 1969.
15. Bloom, B. S. Taxonomy of Educational Objectives. – New York: Longman, 1956.